

А

ВЕЯНЫ СЛАВАЙ ШЛЯХ

Штогод 3 ліпеня Беларусь адзначае вельмі важную дату. Той шчаслівы і радасны дзень 1944 года, калі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў была вызвалена сталіца Беларусі, назаўсёды стаў сімвалам пазбаўлення нашай зямлі ад ненавіснага ворага і ўзорам гераізму народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У новым цыкле тэматычных матэрыялаў на старонках часопіса «Беларуская думка» мы паспрабуем у храналагічным парадку прааналізаваць асноўныя этапы вызвалення Беларусі на працягу 1943–1944 гадоў і расказаць, як захоўваецца ў нашай краіне памяць пра падзеі 75-гадовай даўнасці.

Пачатак вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў быў прадвызначаны агульным ходам падзей на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Прынамсі, у канцы жніўня 1943 года Стаўкай Вярхоўнага Галоўнакамандавання было прынята рашэнне аб максімальным выкарыстанні перавагі Чырвонай арміі, атрыманай у выніку разгрому нямецка-фашысцкіх войск на Курскай дузе. Камандуючыя франтамі атрымалі загад аб разгортванні наступлення на шырокім адрэзку супрацьстаяння з праціўнікам, ад Вялікіх Лукаў на поўначы да Азоўскага мора на поўдні.

Войскам Цэнтральнага фронту, якім камандаваў генерал арміі Канстанцін Ракасоўскі, была пастаўлена задача цясніць ворага на гомельска-кіеўскім напрамку ў бок Сожа, Дняпра і Прыпяці. Выконваючы гэты загад, савецкія войскі распачалі 26 жніўня Чарнігаўска-Прыпяцкую наступальную аперацыю, якая доўжылася больш за месяц, да 1 кастрычніка. У выніку былі вызвалены буйныя ўкраінскія гарады Глухаў, Канатоп, Нежын, Ноўгарад-Северскі і Чарнігаў. А ўжо 21 верасня войскі 13-й арміі на чале з генерал-лейтэнантам М. Пухавым у раёне гарадскога пасёлка Камарын, тагачаснага раённага цэнтра ў Беларускай ССР, выйшлі на левы бераг Дняпра...

Першым быў Камарын

Як вынікае з хронікі баявых дзеянняў войск Цэнтральнага фронту, адвёўшы

дзень на падрыхтоўку, 23 верасня на золаку пад прыкрыццём туману штурмавыя батальёны 360-га стралковага палка (камандзір палкоўнік Мікалай Сташак) 74-й стралковай дывізіі 13-й арміі пачалі фарсіраваць Днепр. З правага берага праціўнік веў безупынным кулямётны і гарматны агонь, але савецкія салдаты і іх камандзіры на лодках, плытах, а таксама на спадручных пльвучых сродках – на пустых жалезных бочках з-пад паліва і нават на плашч-палатках, набітых сенам, саломай ці сухім чаротам – перапраўляліся цераз раку і адразу ўступалі ў баявыя сутычкі з ворагам. Бой за пасёлак, які штурмавалі батальёны 360-га стралковага палка пры падтрымцы 129-й асобнай танкавай брыгады (камандзір палкоўнік Мікалай Пятрушын), доўжыўся цэлы дзень. Яго вынік для наступаючых падраздзяленняў Чырвонай арміі аказаўся паспяховым. Яны выканалі пастаўленую задачу – Камарын, першы буйны беларускі населены пункт, быў ачышчаны ад ворага, што стала пачаткам вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Ужо ў пасляваенны час Герой Савецкага Саюза М. Сташак так апісваў бой за Камарын: «Выход основных сил полка к реке был для противника абсолютно неожиданным. Чувствовалось замешательство в его рядах. Воспользовавшись этим, главные силы полка форсировали реку на подручных средствах в трех-четырёх километрах южнее авангардного батальона. Дружной внезапной атакой главные силы противника были уничтожены,

и к наступлению темноты был захвачен районный центр Комарин... Вскоре противник опомнился и начал переходить в контратаку. Но полк не просто оборонялся, а в каждые сутки по несколько раз атаковал, хотя запасы боеприпасов с каждым часом уменьшались...

При нанесении очередной контратаки противнику удалось выйти в тыл 2-го батальона в районе размещения медицинского пункта. Фашисты бросились в яростную атаку, предвкушая легкую победу. Заметив приближение фашистов, командир санитарного взвода мл. лейтенант медицинской службы Иван Данилович Фионов подал команду «в ружье». Раненые, даже те, кто не мог передвигаться, но мог хотя бы одной рукой держать оружие, заняли круговую оборону и встретили противника организованным ружейно-пулеметным огнем... Когда боеприпасы были на исходе, т. Фионов поднял бойцов в атаку. Она была настолько неожиданной для противника, что он опешил, фашисты растерялись и начали отступать. Раненые пробили себе путь и отошли в тыл. Сам товарищ Фионов получил тяжелое ранение в живот, но до последней минуты управлял боем».

За фарсіраванне Дняпра каля Камарына і мужнасць, праяўленую ў баях за вызваленне гэтага райцэнтра і навакольных населеных пунктаў, 33 салдаты і афіцэры былі ўдасцены звання Героя Савецкага Саюза. У 1976 годзе ў Камарыне ў гонар воінаў-вызваліцеляў узведзены мемарыял.

У баях за Хоцімск

Адначасова з Чарнігаўска-Прыпяцкай аперацыяй на поўнач ад яе асноўнага напрамку баявых дзеянняў з 1 верасня па 3 кастрычніка 1943 года праводзілася Бранская наступальная аперацыя. Перад савецкімі войскамі былі пастаўлены задачы па захопу плацдарма на заходнім беразе ракі Дзясна, вызваленні Бранскага прамысловага раёна і далейшым развіцці наступлення ў напрамку Беларускай ССР. Выконваючы загад Стаўкі, падраздзяленні Бранскага фронту, нягледзячы

▲ Помнік у гонар
воінаў-вызваліцеляў
у г. п. Камарыны

на моцнае супраціўленне праціўніка, 17 верасня вызвалілі Бранск і буйны яго прыгарад Бежыцу і з баямі сталі набліжацца да межаў Беларусі.

Адны з першых 23 верасня на беларускую зямлю ў раёне вёсак Малая і Вялікая Ліпаўка, Узлогі і Чарняўка Хоцімскага раёна Магілёўскай вобласці ўвайшлі падраздзяленні 108-й і 110-й стралковых дывізіяў 50-й арміі, аднак, сустрэўшы моцнае супраціўленне праціўніка, яны вымушаны былі спыніць наступленне. Назаўтра баі на гэтым напрамку ўзнавіліся, але жаданага выніку не прынеслі. Не здаўся вораг і на наступны дзень. І толькі незадоўга да світання 26 верасня вёскі Малая і Вялікая Ліпаўка, Узлогі, Чарняўка былі нарэшце вызвалены, пасля чаго перадавыя падраздзяленні 50-й арміі Бранскага фронту пайшлі наперад і а 7-й гадзіне раніцы дасягнулі гарадскога пасёлка Хоцімск.

Паводле ўспамінаў камандуючага 50-й арміяй генерала І. Болдзіна, вызваленне Хоцімска даручалася 108-й стралковай дывізіі, якая была ўзмоцнена 233-м танкавым і 313-м гвардзейскім мінамётным палкамі. Гэтыя падраздзяленні і вялі на працягу амаль усяго дня ўпартыя баі за авалоданне пасёлкам. Вырашальным жа момантам бітвы стала ўключэнне ў яе сіл 110-й дывізіі і 2-га Хоцімскага пар-

тызанскага атрада. У выніку ў 18 гадзін камандуючы Бранскім фронтам генерал М. Папоў атрымаў рапарт аб тым, што савецкія войскі авалодалі Хоцімскам.

Вызваленню Хоцімска адразу была нададзена вялікая ідэалагічная афарбоўка. У пасёлку адбыўся сумесны мітынг мясцовых жыхароў і чырвонаармейцаў, на які спецыяльна прыехалі кіраўнікі Кампартыі і ўрада Беларускай ССР. Сакратар ЦК КП(б)Б П. Панамарэнка гарача вітаў «вызваленне першага раённага цэнтра на беларускай зямлі – Хоцімска», ад якога, паводле яго сцвярджэння, і «пачалося выгнанне гітлераўцаў з Беларусі». Прамаўляючы гэтыя словы, ён, відаць, не ведаў, што тры дні таму на самым поўдні Беларусі быў вызвалены Камарын. З лёгкай рукі П. Панамарэнкі доўгі час менавіта за Хоцімскам была «замацавана» слава першага беларускага райцэнтра, вызваленага ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Зараз жа афіцыйная гістарыяграфія сведчыць, што Хоцімск быў у ліку першых раённых цэнтраў Беларусі, вызваленых савецкімі войскамі.

Пасля Хоцімска падраздзяленні 50-й арміі развілі свой наступальны манеўр па некалькіх напрамках, і 28 верасня імі былі вызвалены яшчэ два раённыя цэнтры Магілёўшчыны – Клімавічы і Касцюковічы. У гэты ж дзень іншыя падраздзяленні Бранскага фронту – 1-га

танкавага і 2-га гвардзейскага кавалерыйскага карпусоў, якія дзейнічалі на левым крыле фронту, авалодалі горадам Ветка Гомельскай вобласці, а войскі Заходняга фронту ў ходзе Смаленскай стратэгічнай наступальнай аперацыі вызвалілі горад Мсціслаў Магілёўскай вобласці. Назаўтра, 29 верасня, у выніку сумесных дзеянняў падраздзяленняў Бранскага і Заходняга фронтоў вораг быў выбіты з горада Крычаў – стратэгічнага для савецкіх войск апорнага пункта і чыгуначнай станцыі. Таксама важным, з пункту гледжання ваеннай стратэгіі падраздзяленняў Цэнтральнага фронту, аказалася і вызваленне 30 верасня 1943 года раённага цэнтра Свяцілавічы (сучасны аграгарадок у Веткаўскім раёне Гомельскай вобласці).

Лоеўскі рубеж

У пачатку кастрычніка 1943 года на беларускім напрамку войскі адразу чатырох фронтоў – Цэнтральнага, Бранскага, Заходняга і Калінінскага – працягвалі маштабнае наступленне на захад. Але не ўсюды яно праходзіла паспяхова, бо вораг агрызаўся з апошніх сіл, перакідваючы ў раёны баёў падмацаванне з тылу. Тым не менш на асобных участках савецкім войскам спадарожнічаў поспех. Так, 1 кастрычніка падраздзяленнямі Бранскага фронту былі вызвалены гарадскі пасёлак Краснаполле і горад Чэрыкаў Магілёўскай вобласці, а 2 кастрычніка войскі Заходняга фронту авалодалі яшчэ адным буйным населеным пунктам Магілёўшчыны – гарпасёлкам Дрыбін. 8 кастрычніка ў выніку двухдзённых упартых баёў падраздзяленні Калінінскага фронту авалодалі гарадскім пасёлкам Лёзна Віцебскай вобласці, а 10-га кастрычніка войскі Цэнтральнага фронту пры падтрымцы партызанскай брыгады імя Сталіна выбілі ворага з горада Добруша Гомельскай вобласці.

Аднак, скажам так, галоўнай падзеяй кастрычніка 1943 года ў гістарычным летапісе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў стала бітва за Лоеў – гарадскі пасёлак за 86 км на

▼ Савецкія салдаты ўстанаўліваюць дарожны паказальнік

поўдзень ад Гомеля на правым беразе Дняпра ў месцы ўпадзення ў яго яшчэ адной буйной ракі – Сожа. Праціўнік паспяхова выкарыстаў геаграфічную асаблівасць размяшчэння паселішча: у яго наваколлі правы бераг Дняпра практычна на ўсім сваім прасцягу значна ўзвышаецца адносна нізкага і плоскага левага. Для ўмацавання абарончага рубяжа ідэальна падыходзіла і дняпроўская водная роўнядзь. Да таго ж прыродныя перашкоды ўзмацняла і сістэма магутных абарончых збудаванняў, якая ў залежнасці ад умоў мясцовасці магла ўключаць да пяці абарончых траншэй і так званае шматраддзе з дотаў і г. д.

Пасля Камарына адпаведнай дырэктывай Сталіна асноўныя намаганні Цэнтральнага фронту былі пераацэлены на Гомельскі напрамак. Там войскі якраз і сутыкнуліся з умацаванымі пазіцыямі, узведзенымі фашыстамі адразу па дзвюх рэках – Дняпры і Сожы. Камандуючы фронтам генерал арміі К. Ракасоўскі ў сваіх успамінах так абмаляваў сітуацыю: «В полосе действий войск фронта, в границах Белоруссии на основном и очень для нас важном направлении находился крупный областной промышленный центр Гомель. Быстрое овладение этим городом являлось важной задачей по оперативным и политическим соображениям. Это учитывал и противник, который принял все меры к удержанию за собою города и окрестностей. Гомель был расположен в полосе основной обороны немцев. Они превратили его в мощный опорный пункт. Наши попытки овладеть Гомелем с ходу не увенчались успехом. И нам пришлось приступить к организации планомерных действий... В целях введения противника в заблуждение, лишения его возможности маневра своими силами наступление наших войск проводилось то на одном, то на другом участке фронта. Широко был применен нами маневр силами и средствами с перебрасыванием наших войск с одного участка на другой. Это позволило хорошо и скрытно подготовить форсирование реки Днепр в районе Лоева, которое блестяще осуществили части 65-й армии».

Падраздзяленні 65-й арміі пад камандаваннем генерал-лейтэнанта П. Батава распачалі масіраваную падрыхтоўку да фарсіравання Дняпра. За кароткі час, 4–5 дзён, афіцэрскім складам арміі была праведзена рэкагнасыроўка мясцовасці, вывучаны шляхі падыходу да ракі і стан берага ў месцах перапраў. Сапёры сумесна з партызанамі, мясцовым насельніцтвам пабудавалі вялікую колькасць плытоў, лодак, сабралі шмат дадатковых сродкаў для перапраўкі па вадзе. Для кожнай лодкі былі падрыхтаваны запасныя вёслы, драўляныя цвікі для ліквідацыі прабоін, чарпакі, каб адпампоўваць вадку, жэрдкі, вяроўкі для выратавання тонучых і параненых, абсталяваны месцы для кулямэтаў. За 250 метраў ад берага былі выкапаны ямы, куды схавалі сродкі пераправы. У глыбіні размяшчэння 65-й арміі штурмавыя батальёны днём і ноччу вучыліся на рэках і азёрах пераадолюваць водныя перашкоды.

«Над Днепром занимался рассвет. Наступило 15 октября. На нашей высоте все с нетерпением посматривали то на часы, то на плывущую над рекой дымку тумана. Тишина обманчива на войне. В 6.30 ее разорвал залп реактивных минометов. Он слился с мощным голосом всей нашей артиллерии. Пронеслись над рекой самолеты 299-й штурмовой

▲ Жыхары г. п. Лёзна 13 кастрычніка 2018 года адзначылі 75-годдзе вызвалення свайго населенага пункта ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў

дивізіі. Форсирование Дняпра началось...», – так апісаў П. Батаў у сваіх мемуарах «В походах и боях» пачатак наступальнай аперацыі пад Лоевам.

Далейшыя падзеі разгортваліся даволі дынамічна. Пасля 5-хвіліннага агнявога авіяналёту штурмавыя батальёны пачалі фарсіраванне ракі крыху на поўдзень ад Лоева. Першымі на правы бераг Дняпра каля вёскі Крупейкі высадзіліся разведчыкі 20-й асобнай разведроты 69-й стралковай дывізіі на чале з сяржантам П. Пахомавым, услед за імі пераправіліся байцы 2-га дэсантнага батальёна 120-га стралковага палка пад камандаваннем капітана І. Куляшова. Чырвонаармейцы, сярод якіх былі і байцы штрафных рот, дзейнічалі бясстрашна. Уварваўшыся ў нямецкую траншэю, яны ў рукапашным баі авалодалі ўмацаваннем. А праз гадзіну пасля пачатку атакі, у 7.30 раніцы, імі была захопленая і безыменная вышыня на поўдзень ад вёскі Шчытцы, што дало магчымасць да зыходу дня пераправіць на правы бераг асабовы склад і ўзбраенне двух стралковых палкоў.

Праз некаторы час савецкія войскі пачалі фарсіраваць Дняпр ужо ў непасрэднай блізкасці ад Лоева, з боку ўкраінскай вёскі Каменка. Паводле ўспамінаў удзельнікаў тых падзей, дасягнуўшы процілеглага берага, дэсант імклівым ударам авалодаў адразу дзвюма лініямі абарончых траншэй. Праціўнік відавочна не чакаў такой адважнасці ад савецкіх штурмавых атрадаў, аднак сканцэнтраваў сілы і даў ім жорсткі адпор. Агонь з мінамётаў, гармат і рознай стралковай зброі вораг вёў не толькі па занятых савецкімі салдатамі пазіцыях на правым дняпроўскім беразе, але і непасрэдна па рацэ. Сотні мін і снарадаў падалі ў ваду, нямала лодак і плытоў перавярнулася, чырвонаармейцы аказваліся ў ледзяной вадзе і ўсё ж працягвалі перапраўляцца.

Пры фарсіраванні Дняпра...

Пра адвагу і мужнасць, праяўленыя савецкімі салдатамі і афіцэрамі на Лоеўскім плацдарме, можна расказаць

шмат. І за кожным гераічным эпізодам будуць канкрэтныя чалавечыя лёсы, а яшчэ – вялікая любоў да роднай зямлі, часам аплачаная жыццём.

У ліку тых, хто паспяхова фарсіраваў 15 кастрычніка Дняпр, быў і батальён 193-й дывізіі пад камандаваннем маёра У. Несцерава. Перад ім была пастаўлена задача авалодаць вышыняй, што знаходзілася ў пойме ракі на поўнач ад вострава Хаўрэнкаў, якую фашысты ператварылі ў моцны апорны пункт. Калі савецкі дэсант дасягнуў сярэдзіны Дняпра, праціўнік пачаў прыцэльны абстрэл. Здавалася, нішто жывое не магло ацалець у тым моры агню. Але, нягледзячы ні на што, лодкі і плыты з «несцераўцамі» працягвалі ўпарта прасоўвацца наперад, салдаты перапраўляліся ўплаў. Дабраўшыся да берага, дэсантнікі на чале са сваім дваццацідзвухгадовым камандзірам кінуліся ў атаку на першыя траншэі ворага. Гітлераўцы аказалі ўпартае супраціўленне, імкнучыся скінуць смельчакоў назад у Дняпр, тым не менш ужо ў 9.40 раніцы заветная пазіцыя была ўзята. Аднак батальён У. Несцерава застаўся без падмацавання: яго становішча было крытычным. Да самага вечара варожыя кулямёты і мінамёты абстрэльвалі дэсантнікаў. Часовая перадышка настала толькі з надыходам цемнаты. Маёр Несцераў разумее, што заставацца на месцы нельга – вораг зробіць усё магчымае, каб знішчыць яго батальён, і прыняў рашэнне штурмаваць далей дняпроўскія стромы. Пакінуўшы свае пазіцыі на безыменнай вышыні, «несцераўцы» папаўзлі наперад. Сутычка была крывавай. Здавалася, праціўнік вось-вось возьме верх. Але ў вырашальную хвіліну бою камандзір узвода малодшы лейтэнант П. Акуцьёнак з чырвоным сцягам у руках кінуўся на пазіцыі ворага. Натхнёны яго адвагай салдаты рушылі ўслед. І гітлераўцы не вытрымалі націску – другая траншэя была ўзята. Акапаўшыся, батальён утрымліваў пазіцыі да падыходу падмацавання. За мужнасць і гераізм, праяўленыя пры фарсіраванні Дняпра, 22 салдаты гэтага батальёна былі ўдастоены звання

Героя Савецкага Саюза, многія, у тым ліку і малодшы лейтэнант П. Акуцыёнак, – пасмяротна.

Жорсткія баі на Дняпры каля Лоева працягнуліся і на наступны дзень, 16 кастрычніка. З самай раніцы падраздзяленні 65-й арміі Цэнтральнага фронту пад магутным агнём праціўніка, несучы страты, перапраўляліся цераз раку. А ўжо бліжэй да поўдня стралковыя карпусы, якія занялі пазіцыі на правым беразе Дняпра, пры падтрымцы штурмавой авіяцыі перайшлі ў наступленне па некалькіх напрамках. Нямецкае камандаванне кінула супраць іх часці 216-й і 102-й пяхотных дывізіяў, паставіўшы задачу адкінуць савецкія войскі назад, на левы дняпроўскі бераг. Аднак падмацаванне праціўніка ўжо не дапамагло. У выніку магутных скаардынаваных дзеянняў 43-га Даурскага, 188-га Аргунскага і 236-га Нерчынскага палкоў 106-й Дняпроўска-Забайкальскай стралковай дывізіі ўдалося не толькі зламаць супраціўленне ворага, але да 16 гадзін цалкам ачысціць гарадскі пасёлак Лоеў ад захопнікаў.

Ужо 17 кастрычніка Саўінфармбюро голасам Ю. Левітана паведамляла савецкаму народу пра гэты велізарны баявы поспех падраздзяленняў Цэнтральнага фронту: «Южнее Гомеля наши войска, успешно форсировав Днепр, стремительно атаковали немцев и в результате ожесточенных боев прорвали мощную оборонительную линию врага на западном берегу реки. Продвигаясь вперед, наши войска заняли несколько населенных пунктов, в том числе важный узел грунтовых дорог, районный центр Гомельской области город Лоев. Овладев этим опорным пунктом обороны противника, наши части захватили 38 орудий, 3 склада боеприпасов, вещевой склад и другие трофеи. На соседнем участке части Н-ского соединения уничтожили до полка немецкой пехоты и захватили 26 орудий, 25 минометов, 7 разных складов, в том числе 2 крупных склада с артиллерийскими снарядами, минами и гранатами. Взято до 200 пленных».

Высокай цаной былі аплачаны пераможныя дзеянні Чырвонай арміі ў тых

◀ Мемарыяльны комплекс у Лоеве ў гонар удзельнікаў фарсіравання ракі Днепр

кровапалітных баях. На тэрыторыі Лоеўскага раёна налічваецца 29 воінскіх пахаванняў, дзе спачываюць больш за 10 тыс. савецкіх салдат і афіцэраў, загінуўшых у кастрычніку 1943-га. Дарэчы, гэтая лічба амаль роўная агульнай колькасці насельніцтва, якое пражывае сёння ў Лоеўскім раёне. Подзвіг вызваліцеляў увекавечаны і ў мясцовым Музеі бітвы за Днепр. А на мармуровых плітах велічнага мемарыяла ў гарадскім пасёлку Лоеў высечаны 365 прозвішчаў Герояў Савецкага Саюза, што атрымалі гэтае высокае званне за гераізм, праяўлены на Лоеўскім рубяжы.

На поўдзень ад Рэчыцы

Пасля таго як у раёне Лоева былі паспяхова пераадолены ўмацаванні праціўніка і магутная водная перашкода – рака Днепр, перад войскамі 65-й арміі паўстала яшчэ адна паласа нямецкай абароны – так званыя «надзвінскія пазіцыі», размешчаныя ў ваколіцах вёскі Надзвін суседняга Рэчыцкага раёна. З ходу прарваць гэтую лінію варожай абароны не атрымалася. Таму генерал арміі

К. Ракасоўскі, які прыбыў 20 кастрычніка ў Лоеў, аддаў загад часова, да падыходу рэзерваў, спыніць наступленне і падрыхтаваць на Лоеўскім плацдарме пазіцыі для размяшчэння пяці новых карпусоў Беларускага фронту: дырэктыва Стаўкі Вярхоўнага Галоўнакамандавання аб перайменаванні Цэнтральнага фронту ў Беларускі была абвешчана акурат у гэты дзень. Згодна з дакументам, Калінінскі фронт быў перайменаваны ў 1-ы Прыбалтыйскі, а Прыбалтыйскі (да 10 кастрычніка 1943 года – Бранскі) – у 2-і Прыбалтыйскі.

Рэчыцкі напрамак быў выбраны К. Ракасоўскім у якасці асноўнага для наступлення на Гомель. Паводле ўспамінаў маршала, паколькі фашысты стварылі вакол горада на Сожы моцны абарончы рубаж, «от командования фронта требовался смелый маневр и умение обмануть противника, что и было достигнуто демонстрацией подготовки наступления на одном участке фронта, в то время как оно готовилось совсем на другом направлении: наши войска непрерывно атакуют противника севернее Гомеля, приковывая к этому участку его внимание, а в то же время основной удар уже был подготовлен с Лоевского плацдарма».

Падрыхтоўка да вызвалення Рэчыцы вялася на працягу трох тыдняў. За гэты час падраздзяленні 65-й арміі Беларускага фронту атрымалі істотнае падмацаванне: у раён ужо ачышчанага ад ворага Лоева перакінулі 1-ы Данскі і 9-ы танкавыя, два кавалерыйскія і артылерыйскія карпусы. Такім чынам на поўдзень ад горада быў створаны магутны ваенны плацдарм Чырвонай арміі, а 10 лістапада была распачата Гомельска-Рэчыцкая наступальная аперацыя.

Нягледзячы на падрыхтаванасць і вялікі патэнцыял савецкіх войск, баі за Рэчыцу расцягнуліся больш як на тыдзень. І ўсё ж праціўнік пад націскам падраздзяленняў 65-й арміі, якія дзейнічалі ў цесным узаемадзеянні з часцямі 48-й арміі, мусіў адступіць. Апошні ачаг абароны фашыстаў у горадзе, ураёне чыгуначнага моста, быў ліквідаваны да 4 гадзін раніцы 18 лістапада 1943 года.

Успамінаючы абставіны вызвалення Рэчыцы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, камандуючы 65-й арміяй генерал П. Батаў у сваіх мемуарах «В походах и боях» пісаў: «Мы овладели Речицей почти без потерь, не дали врагу разрушить город, захватили богатые трофеи и много пленных. Бой за Речицу – один из примеров организации взаимодействия между войсками армий».

Дарэчы, 22 злучэнням і часцям, якія асабліва вызначыліся пры вызваленні гэтага горада на Дняпры, было прысвоена ганаровае званне «Рэчыцкіх». А непасрэдна ў дзень 18 лістапада 1943 года ў Маскве быў дадзены салют 12 артылерыйскімі залпамі са 124 гармат – першы салют у гонар вызвалення беларускага горада ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Войскі Беларускага фронту 18 лістапада працягвалі атакаваць абарончыя ўмацаванні праціўніка ў гэтым рэгіёне. Таксама імі быў вызвалены гарадскі пасёлак Васілевічы – тагачасны раённы цэнтр (зараз у складзе Рэчыцкага раёна). 21 лістапада вораг быў выбіты з гарадскога пасёлка Стрэшын (таксама колішні райцэнтр) сучаснага Жлобінскага раёна, а 23-га пры падтрымцы партызанскіх злучэнняў Палескай вобласці савецкія войскі авалодалі гарадамі Брагін і Хойнікі. Тым не менш галоўнай задачай, пастаўленай Стаўкай Вярхоўнага Галоўнакамандавання камандуючаму Беларускаму фронту генералу арміі К. Ракасоўскаму, заставалася вызваленне Гомеля.

На іншых напрамках баявых дзеянняў савецкіх войск на беларускай зямлі – магілёўскім і віцебскім – на працягу першай паловы лістапада 1943 года дасягненні былі менш значныя. Прынамсі, падраздзяленнямі Заходняга фронту праводзілася 1-я (іх было некалькі) Аршанская наступальная аперацыя, якая аказалася малапаспяховай. На поўначы Беларусі войскі Калінінскага фронту вялі баі мясцовага значэння: іх вынікам стала вызваленне шэрага населеных пунктаў паўночна-ўсходняй Віцебшчыны.